Oponentský posudek

na diplomovou práci

Martiny Habartové

Übersetzungen der expressionistischen Lyrik ins Tschechische.

Analyse ausgewählter Gedichte von Jakob van Hoddis, Georg Trakl und Else Lasker-Schüler

Praha: FF UK, 2013, 118 s.

Předložená diplomová práce o českých překladech před- a raně expresionistických básní významných německých expresionistů Jakoba van Hoddis (1887 – 1942) a Else Lasker-Schülerové (1869 – 1945) a významného rakouského expresionisty Georga Trakla (1887 – 1914) je, budiž řečeno hned úvodem, prací hlavně translatologickou a zároveň prací v dílčích analýzách solidní. Hned v úvodu (s. 4) diplomantka nastiňuje, že cílem její práce je analýza překladů expresionistické lyriky a jejich srovnání. Teoretickým uvedením je pak kapitola čtvrtá (Ausgewählte Aspekte der Übersetzung, s. 27 – 35), v níž vychází z teoretických postulátů Jiřího Levého v práci Umění překladu (1963[1]), ve své době převratného díla o teorii uměleckého překladu. Vychází v ní v porovnávání stupně závislosti překladu na originálu v rovině věrnosti a volnosti, přičemž za ideální považuje jejich rovnováhu, zprostředkovávající v nejvyšší možné míře sémantické i estetické hodnoty originálu. Diplomantka avizuje, že v jednotlivých překladech bude sledovat ekvivalentnost jazykových struktur originálu a překladu právě z tohoto sémantického a estetického hlediska, což ve svých krátkých komentářích k jednotlivým překladům a jejich metodám i dodržuje. Moderní translatologie však pracuje i s dílem Levého pokračovatele a dovršitele Antona Popoviče (Poetika umeleckého prekladu, 1971 a Teória umeleckého prekladu, 1975) především kvůli postulátu, že překlad má vznikat na pozadí dobové normy (zde poukazuji třeba na analýzu Traklovy básně Menschheit, s. 83), tedy že je nutno vtáhnout do něj dobový společenský kontext, který vyžaduje i jinou volbu adekvátních prostředků a jejich důsledné porovnávání s kontextem, v němž vznikl originál. Rozpětí pak může obejmout i několik set let – Popovič jej nazval „překladovost“ a označuje jím svébytnost překladu, který nutně musí působit jinak, než na publikum působí domácí originál. Diplomantce by se využití při analýzách překladů, jež dělí celá desetiletí a jež vznikala v podmínkách rozdílných mechanismů (politických i společenských), jistě hodila. Stejně tak jako průkopnická práce o překladatelských metodách různých textových typů (v tomto případě lyriky) Kathariny Reißové (Texttyp und Übersetzungsmethode, 1971; Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik, 1976), která rovněž z Levého vychází a přímo se na něho odvolává. Teoretická kapitola by se ovšem hodila do úvodu práce, kde se stanovuje téma práce a metody jejího vypracování. Na tomto místě - po kapitole o expresionismu -, kdy ani není uvedeno, proč se tam najednou ocitá a k čemu budou její teoretické závěry sloužit, nepůsobí organicky.

K analýze si diplomantka vybrala tři básně od každého autora a porovnává je v překladu dvou (Kundera a Malý v případě Hoddisově a dvou básní Traklových) nebo tří (Reynek, Kundera, Malý v jedné Traklově básni, Kundera, Žantovská, Malý ve dvou básních Lasker-Schülerové a Žantovská, Bláhová, Malý v jedné její básni) překladatelů. Krátké úvodní studie dobře uvádějí do problematiky, v Traklově případě postrádám zásadní informaci, že právě v jeho případě je nesmírnou zásluhou českých překladatelů (Traklovo dílo bylo přeloženo do češtiny jako prvního cizího jazyka už záhy po autorově nešťastném skonu v prvních měsících světové války) i české literární historie, že pomáhala, přes prostorovou omezenost českého jazykového prostoru, uvést tohoto výrazného lyrika do evropského kontextu.

Jednotlivé poznámky k některým komentářům překladů:

- V Kunderově překladu prvního verše básně Weltende (*z měšťácké ostré lbi se klobouk zdvih*) si nemyslím, že se nemůže jednat o „odlétnutí" klobouku, naopak vysvětlení, že se klobouk sám zdvihne k pozdravu, považuji za nepřijatelné (s. 45). Souhlasím naopak, že metonymie „leb" je na váženou (tamtéž).
- Líbí se mi výklad 24. verše básně Nachtgesang s odkazem na Zjevení sv. Jana.
- Traklova báseň Menschheit je interpretačně jistě velmi obtížná a dosvědčuje to i rozdílnost jednotlivých překladů (s. 83 – 84). Komentář diplomantky k překladatelskému vyznění šestého verše (Trakl: *Gewölk, das Licht durchbricht, das Abendmahl*; Kundera: *Večeře Páně, mraky prorvány*; Malý: *Večeře, mraky světlem prorvány*) dokládá rozdílnost generačního pojetí a společenských konotací, o kterých hovoří Popovič či Reißová. Spojení večeře Páně u Kundery s protrhanými mraky světlo automaticky implikuje, což v případě Malého překladu je nutno doslova vyjádřit, on hovoří o večeři, nikoli terminologicky o Poslední večeři, Trakl sám obraz vykoupení stupňuje v pořadí mraky – jejich protrhnutí světlem (nebo Světlem) – poslední večeře Páně, o čemž svědčí i následující verš: Trakl – *Es wohnt in Brot und Wein ein sanftes Schweigen*; Kundera – *V chlebu a víně ticho; ševel vánku*; Malý – *Mlčení ve víně a v chlebu klíčí*. Proč se Kundera v tomto těžkém překladatelském oříšku rozhodl pro „ševel vánku" v „tichu"? Možná proto, že byla právě ustavena smlouva a tu potvrdí „ševel vánku" Ducha svatého v mohutném dunění rozeslání apoštolů o letnicích. U Trakla o tom není zmínka, ale o dvanácti apoštolech v dalším verši ano, ale opravdu nejsou svoláni, jak se domnívá Malý, ale dobrovolně shromážděni, i když projdou několika pokušeními (spánek pod olivovníky místo bdění s Mistrem, nevěřící Tomáš), než se po Mistrově nanebevstoupení doberou až k rozeslání o letnicích. Obdobně u verše pátého (s. 81 – 82): Co znamená metaforické řazení *Evas Schatten, Jagd und rotes Geld* (Kundera: *stín Evin, rudé mince, honba těl*; Malý: *stín Evy, rudé mince, štvaní, hon*), se můžeme především v případě honu a štvaní jen domnívat. Dopad dědičného hříchu a možná i peníze za zradu jsou akceptovatelné, zda se v případě slova „Jagd" hovoří o pronásledování Ježíšových učedníků v prvních křesťanských stoletích (možná konotace u Malého) nebo o vzájemnou „honbu těl" v sexuální rovině před vykoupením (možná konotace u Kundery), není asi možné úplně rozhodnout.
- V překladech osmého verše Traklovy básně Grodek (s. 90) se diplomantka pozastavuje nad velkým písmenem ve slově Bůh u Malého (*rudá mračna, v nichž přebývá rozezlený Bůh*), nicméně i u Kundery je velké písmeno (*rudá mračna, v nichž bydlí hněvivý Bůh*). Předpokládám, že Trakl myslel křesťanského (či starozákonního) Boha, rozhněvaného na lidstvo, které se navzájem pustoší nesmyslnou válkou, nikoli antického či germánského boha války.

Celkově jsou jednotlivé překlady krátce porovnány a zhodnoceny. Postrádám však celkový závěr – jaká je kvalita jednotlivých překladů, vzniklých v rozmezí jednoho století. Je zásadní rozdíl mezi překlady stejného textu ve dvacátých a šedesátých letech minulého století nebo v posledním dvacetiletí? Jaká je frekvence překládání jednotlivých expresionistů? Máme přece dvě antologie, máme překlady jednotlivých sbírek. Je možné vystopovat nějakou linii recepce expresionismu? Na tyto otázky práce odpověď nedává.

Pár poznámek k úvodní kapitole o expresionismu. Je psána jednoduchým výkladovým jazykem, nepostrádajícím logiku, ale někdy na hranici únosnosti. Několik příkladů za všechny: …und Deutschland konnte Waffen herstellen (s. 12); Die Expressionisten wollten dem Menschen nahestehen, um ihn beeinflussen zu können (s. 14) nebo Die Menschheit musste sich opfern, um die Menschheit zu retten (s. 14) nebo Der Krieg sollte die alte Welt vernichten und nach dem Krieg sollte eine neue, bessere Welt entstehen (s. 14). Takovým postupem dochází k tzv. kurzschlussům, které práci znehodnocují, někdy dokonce dovádějí až

k nesrozumitelnosti výkladu – Der Glaube an den christlichen Gott wurde unglaubwürdig und man musste die göttliche Instanz ersetzen (s. 15). Přitom není vysvětleno jak a proč. Nevím, co si diplomantka představuje pod izolací německých autorů v Německu (s. 19). Německý surrealista se jmenuje Yvan (nikoli Ivan) Goll (s. 24, 25), expresionistická uskupení byla Der Neue **C**lub (s. 7), v jehož rámci fungoval Das Neopathetische **C**abaret (s. 7; na s. 8 a 36 je už název správně). Nelze mluvit o expresionismu v Čechách jako in Tschechien (s. 4, 17, 23), ale **in Böhmen**, po 1918 **in der Tschechoslowakei**. Vhodné by bylo, kdyby autorka zmínila recepci expresionismu českými katolickými intelektuálními kruhy kolem Josefa Floriana v souvislosti s recepcí francouzského „renouveau catholique" Léona Bloye.

Jazyková stránka práce je dobrá v kapitolách o překladech, horší pak v úvodní expresionistické kapitole: Anspruch an místo správného auf (13), den Krieg willkommen heißen místo správnějšího begrüßen, eine**s** der berühmten Gedichte (16), **zu** überbrücken, **Zu** Vermittlern (18), wenn místo als (67), glauben **an** (81) a mnoho dalších, které jsem ve svém exempláři vyznačil.

Diplomová práce Martiny Habartové přes všechny výtky splňuje požadavky na ni kladené a doporučuji ji k obhajobě. Navrhuji hodnocení **velmi dobře (2).**

11.06.2013